

Ady hatását mutatja a szótagszám váltakozása. A szótagszám iránti ilyen közöny eddig csak egy Babits-versben mutatkozott (*Városvég*). Hét különböző terjedelmű sorból áll a *Kútban*, a legrövidebb öt szótag, a leghosszabb tizenkettő. Még erősebben utal Adyra az öt erős metszet, az öt sorközi csonka ütem. Például: A földfalak akkor // egymásra omolnak

· - / · · - / · // - - / · · - / ·

Egyedülálló, Ady-ihletésű jelenség a trochaikus sorok beéke-lése is. Például: *még nagyobb sötétbe jut*. A vers különben jórészt anapestizált, negyvennégy sorból huszonhat. Fel-tűnően magas viszont a daktilikus sorok száma: tíz. Szem-ben a *Tetemrehívással* vagy a *Mozgófényképpel* ezek az ará-nyok arra engednek következtetni, hogy Babits a vers írása közben nem ügyelt a lejtés irányára, és a sorok véletlensze-rűen formálódtak ereszkedővé, illetve emelkedővé.

A kötet verselési összképe ugyanolyan, mint az első köteté. A versek itt is zömmel jambikusak, a ritmuskezelés nagyon gondos: az emelkedő verslábak százalékaránya 57,6 a trocheusoké mindössze hét. Ezen belül a kilencesek száma itt is alacsony, 17,5%. A kötet rímélése is megfelel az előzőnek. Két rímtelen vers van benne és mindössze hat félrímes. Ady hatását mutatja *Az őszi tücsökhöz* Babbitól szokatlan rím-elhelyezése: x a a.

SZILÁGYI PÉTER

METRUM ÉS RITMUS

Szepes Erikával közösen írt, *Verstan* (Bp. 1981) című könyvünkben abból a tételből indultunk ki, hogy egy vers-zöveg csak akkor tekinthető valamely metrum (versképlet) ritmikai megvalósulásának, ha ritmusegységeinek (verslá-bainak, ütemeinek stb.) minimálisan 70%-a pontosan követi

a szóban forgó metrikai képletet; 30%-nál nagyobb eltérés esetén a szöveg nem értelmezhető e metrummal.

E könyv általam kidolgozott, a magyar ütemhangsúlyos verselésről szóló fejezetében továbbá a sorozatosság (ritmikus rendezettség) e versrendszerben érvényesülő kritériuma is korlátozott. Mint kifejtettem, a különböző terjedelmű ütemek száma és kapcsolataik lehetséges változatainak száma fordított arányban áll egymással: ha az előbbi kötetlen, az utóbbi kötött és megfordítva. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy ha egy költeményben kétféle ütem (pl. három szótagos és négy szótagos) van csupán, akkor ezek szabad esetlegességgel keveredve alkothatják a vers sorait – ami négy lehetséges ütemkapcsolatot jelent: 1. A || B, 2. B || A, 3. A || A, 4. B || B. Ha viszont az eltérő nagyságú ütemek száma háromra emelkedik, akkor a kapcsolódási lehetőségek száma kettőre csökken, pl. így: 1. A || A, 2. B || C (vagy A || B, C || C stb.). S ez egyben a versjellegű sorozatosság határa is, mert ha megengedjük, hogy három eltérő nagyságú ütem háromféle változatban sorakozhasson egymás mellé, ezzel egy olyan szabályt rögzítünk, amelynek a legtöbb prózai szöveg is eleget tud tenni (amint ezt a könyvben be is mutattam).

Ez a két tétel váltotta ki a legtöbb (nyílt vagy látens) ellenkezést verstani szakirodalmunk képviselőinek körében, s bizonyos joggal. A 70%-os határ megállapításakor ugyanis csak a saját ritmusérzékünkre hagyatkoztunk, s bár az introspekciót aligha lehetne kizárni a tudományos módszerek köréből, objektívnek nem mondható; a háromelemű háromvariációs ütempár prózai jellegének bizonyításakor pedig meglehetősen szűkre szabtam a példaanyagot.

Újabb kutatásaim során ezért megpróbáltam e problémáknak tüzetesebben utánajárni. S minthogy az érzékelépszichológiai szakirodalomban ilyen szempontból hasznosítható eredményeket nem találtam, elgondolásaimat kísérlettel ellenőriztem, amelyet az ELTE 1984–1985-ös tanévének elsőéves, magyar szakos hallgatóinak körében (85 fő) végez-

tem, olyan időpontban, amikor verstani előadásaimat még nem tartottam meg. E kísérlet eredményei tehát a „tipikus versolvasó” értelmezéseit, a költészet iránt viszonylag mélyebben érdeklődő, s tájékozottabb, de nem ilyen vagy amolyan elméletek igazolására törekvő emberek ítéleteit rögzítik.

A kísérlet során 7 db különböző sorszámú, de egyformán 12 szótagos sorokból álló magyar ütemhangsúlyos versrészlet metrumát kellett – minden útmutatás nélkül, kizárólag a „fülükre” hagyatkozva – megállapítani. Az alábbiakban közlöm a példaversek szövegét, s alattuk táblázatban a kísérlet eredményeit. E táblázatok első oszlopa azokat a képleteket rögzíti, amelyekkel a kísérlet résztvevői a szöveg metrumát értelmezték. A második oszlopból azt lehet kiolvasni, hogy ilyen értelmezés esetén az ütemek hány százaléka mutatkozik „szóátvágás” nélkülinek, azaz milyen arányban található meg az ütemhatáron a szabályos sormetszet. A harmadik oszlop azt tünteti fel, hogy a 85 kísérleti személy közül hány százalék értelmezte a metrumot a szóban forgó képlettel.

A „nem sorozatos” értelmezések rubrikájába (konkrét rögzítés nélkül) soroltam be mindazokat a képleteket, amelyek túlléptek a háromelemű háromvariációs ütempárban fent kijelölt határon, s a különböző terjedelmű ütemek oly mértékben rendezetlen soraként fogták fel a szövegek metrumát, amilyen mértékű rendezettséggel bármiféle prózai szöveg is „ütemezhető”, ha minden szabály nélküli egymásutánban ütemvonalakkal tagoljuk.

A táblázatok „értelmezhetetlen” rubrikájába azok az esetek kerültek, amikor a kísérleti személy semmiféle képletet nem írt a szóban forgó szövegrészhez (többnyire jelezve is, hogy itt a feladatot nem tudja megoldani), vagy az általa megadott képlet a sorok szótagszámát sem tükrözte vissza. Az utóbbi esetek jobbára elírásnak mutatkoznak, az előbbieken pedig főként a 4. példavers – alább részletezett – nehézségeit jelzik; e vershez kilencen nem tudtak semmiféle képletet adni.

Az első példavers Weöres Sándor *Magyar etüdökjének* 28. verse volt:

Suhogó jegenyék állnak a tó partján,	3 3 3 3
a tanyánk tetejét már onnan meglátnám.	3 3 3 3
Gólya a fedelén, fecske az ereszén,	3 3 3 3
füstöt vet a kémény.	

A kísérlet résztvevőinek csak az első három sor képletét kellett megállapítaniuk. Az eredmény:

Metrum	Szóátvágás nélküli ütemek %-a	Értelmezők %-a
3 3 3 3	100	56,47
6 6	100	32,94
3 3 4 2 3 3 4 2 3 3 3 3	83,34	4,7
3 3 4 2	66,67	1,17
8 4 8 4 6 6	66,67	1,17
Nem sorozatos		1,17
Értelmezhetetlen		2,35

A második példa ugyancsak Weöres Sándor *Magyar etüdökjéből* a 62. vers volt, ahol azonban már nem 3, hanem 4 szótagos ütemek alkotják a sorokat:

Három madár tollázkodik a faágon,	4 4 4
három lányom férjhezadni nagyon bánom.	4 4 4
De mivel már nagyra megnőtt mind a három,	4 4 4
férjhezadom valamennyit még a nyáron.	4 4 4

Metrum	Szóátvágás nélküli ütemek %-a	Értelmezők %-a
4 4 4	100	89,41
4 8 4 8 8 4 8 4	100	2,34
6 6	25	2,34
Nem sorozatos		4,68
Értelmezhetetlen		1,17

A fenti példákban az ütemek határain minden esetben következetesen ismétlődő szóvég állt, a sormetszet tehát sehol nem hibázott. Az ezt követő, harmadik példaszöveg – Arany János *Lóra . . .!* című költeményének kísérleti célzatú átírata – viszont úgy volt megszerkesztve, hogy az általam feltételezett 70%-os határhoz nagyon közelítő, de azt el nem érő – 68,75%-os – arányban feleljen meg a 4 || 2 || 4 || 2 ütemezésnek:

Lóra magyar, lóra! most ütött az óra,	4 2 4 2
Nem is óra ütött: vészharangot vernek:	4 2 4 2
Tűz van! ég a házad! egész világ lázad:	4 2 4 2
Most kell talpon állni a magyar em bernek.	4 2 4 2
Mutasd meg a zért is, hogy e puszta róna	4 2 4 2
Halálthozó lakhely másunnán va lóra;	4 2 4 2
Vize leve gője van neki vesz tére:	4 2 4 2
Szívfájást kap tőle s mind elfoly a vére.	4 2 4 2

Hogy a példa még csalókébb, a – szerintem téves – négyütemű értelmezéshez vonzóbb legyen, mint látható, a szöveg; első három és befejező sora licenciamentesen for-

mázza a képletet, tehát mintegy szuggerálja a kísérlet alanyát, hogy így ütemezzen. Az eredmény mégis:

Metrum	Szóátvágás nélküli ütemek %-a	Értelmezők %-a
6 6	100	19,89
4 2, 2 4 és 6 6 különböző összetételei	100	12,94
	90,63	1,17
	83,4	10,58
	70	1,17
4 2 4 2	68,75	31,76
2 2 2 2 2 2	66,67	2,34
4 2 és 6 6 összetételei	50	2,34
Nem sorozatos		12,94
Értelmezhetetlen		4,68

A negyedik példavers Weöres Sándor *Barokk emblémájá-*nak I. darabja volt, amelynek sorai valójában – s a költő saját értelmezése szerint is – „osztatlan tizenkettesek”, de két sorban – 50%-ban – 6 szótag után szóvég van, amely középmetrum látszatába kerülhet:

Szál fenyvek az vihar tul inkább rázatnak,	6 6
Nagyobb tornyok erő sebben ingattatnak,	6 6
Hegyekbe gyakorta villámások vágnak,	6 6
Mély völgyek viszontag bántatlan maradnak.	6 6

Metrum	Szóátvágás nélküli ütemek %-a	Értelmezők %-a
Osztatlan 12-es	100	11,76
3 3 3 3 4 4 4 6 6 3 3 6	83,33	1,17
4 4 4 4 4 4 6 6 6 6	80	1,17
3 3 6	66,67	7,02
4 4 4 4 4 4 3 3 3 3 6 6	63,7	1,17
6 6	50	16,38
9 3	50	1,17
3 3 3 3	50	3,52
12 4 4 4 4 2 4 2 4 2 4 2	50	1,17
3 3 4 2	43,72	3,52
3 4 5	41,67	2,34
4 3 2 3	37,5	1,17
4 4 4	33,4	3,52
4 3 3 2 4 4 4 4 2 4 2 4 3 3 2	33,33	1,17

A táblázat folytatása

Metrum	Szóátvágás nélküli ütemek %-a	Értelmezők %-a
4 3 3 2 4 3 3 2 4 2 4 2 4 2 4 2	31,3	1,17
1 2 1 2 1 2 1 2	21,87	1,17
4 3 3 2 4 2 4 2 4 3 3 2 4 2 4 2	18,75	1,17
Nem sorozatos		29,25
Értelmezhetetlen		10,53

Az ötödik példa a *Barokk embléma* 2. darabja volt, amelyek valóban felező tizenkettes:

Büszke fenyőt jobban viharok tépáznak	6 6
Nagy tornyok magasban inkább ingadoznak,	6 6
Hegyekbe gyakrabban villámok csapdoznak,	6 6
De mély dolinákban békésen lakoznak.	6 6

Metrum	Szóátvágás nélküli ütemek %-a	Értelmezők %-a
6 6	100	52,94
Osztatlan 12-es	100	2,35
3 3 3 3 3 3 3 3 3 3 3 3 6 6	71,34	1,17
4 2 6 és 6 2 4	66,67	4,68
3 3 3 3	62,5	11,76
4 2 4 2	12,5	11,76
Nem sorozatos		11,76
Értelmezhetetlen		3,52

6. példához

Metrum	Szóátvágás nélküli ütemek %-a	Értelmezők %-a
6 6	100	63,52
Osztatlan 12-es	100	1,17
6 2 4 6 2 4 6 2 4 6 6 6 6 6 6	100	1,17
6 2 4 6 2 4 6 2 4 6 2 4 6 6 6 6	87,5	5,88
6 6 4 4 4 6 6 4 2 4 2 4 2 4 2 6 6	76,48	1,17
4 2 4 2 4 2 4 2 4 4 4 6 6 6 6 6 6	66,67	2,34
6 2 4	66,67	1,17
6 4 2	44,45	1,17
4 2 4 2	33,4	8,23
3 3 3 3	16,7	2,35
Nem sorozatos		9,41
Értelmezhetetlen		2,35

A hatodik példa Bessenyei *A Tiszának reggeli gyönyörűsége* című költeményének egyik részlete volt, amelyik – a vers egészét tekintve – szintén 6 || 6 ütemezésű, de e részletre (mint fiktív versegészre) vonatkozóan joggal lehet további tagolódással értelmezni:

Az ég boltozatját kékszín táblájával	6 6
Tüzesedni láttam napunk sugarával.	6 6
Mosolyodni kezd az hajnal világunkra,	6 6
Világosságot nyújt zsiabasztó álmunkra.	6 6
Az éjjeli ködök gőzölni kezdnek,	6 6
Hegyeknek tövibe s völgyekbe rejteznek.	6 6

Végezetül a hetedik példa az ismeretlen énekmondótól származó *Pajkos ének* első három sorpárja volt, amelyet szintén azért választottam, mert igen nagy – 58,3 – százaléban enged a 4 || 2 || 4 || 2 ütemezésnek, s így alkalmas arra, hogy eldöntse, elegendő-e egy ilyen arányú megfelelés ahhoz, hogy a ritmust a kísérlet résztvevőinek nagyobb – lényegremutatónak mondható – része érzékelje:

Dudo, fejír Dudo, majd megírik az zab,	4 2 4 2
Ha az zab megírik, kétszer adok enned.	4 2 4 2
Oh aj nekem nevem bujdosó ka tona,	4 2 4 2
Mert hol kit ta táltam, bizonyna meg fogtam.	4 2 4 2
Noha tolvaj vótam, ugyan jámbor vótam,	4 2 4 2
Kitől mit el vöttem, soha meg nem adtam.	4 2 4 2

Az eredmény világosan mutathatja, hogy ilyen arányú megfelelés még e fülbemászó és belénk sulykolt metrum felismeréséhez sem nyújt elegendő alapot:

A tanulságok szemléletesebbé tételéhez tanácsos egy táblázatban összesíteni, hogy az értelmezők hány százaléka fogta fel a különböző szövegeket ilyen vagy amolyan százalékos metrikussággal (azaz az általuk feltételezett képletnek a szöveg – licencia mentes ütemezéssel – hány százalékban enged). E táblázatban előbb külön tüntetem fel a sorozatos-

Metrum	Szóátvágás nélküli ütemek %-a	Értelmezők %-a
6 6	100	29,41
2 4 6	100	3,5
2 4 2 4 és 6 6 összetételei	100	10,58
2 4 4 2	83,4	3,5
2 4 2 4	75	1,17
4 2 4 2	58,3	22,35
Nem sorozatos		24,57
Értelmezhetetlen		4,68

ság említett ismérveinek eleget tevő, s 70%-on felüli mértékben metrikus értelmezések arányszámaikat, majd – lévén, hogy ezek is mind 70%-on felül, sőt, többnyire 100%-ban metrikusak – a nem sorozatos értelmezések arányszámaival összesített adatokat.

Példavers sorszáma	70 %-on felüli sorozatos metrikusság	70 %-on felüli nem sorozatos metrikusság	70 %-on felüli metrikusság összesen	70 %-on aluli metrikusság	Értelmezhetetlen
1.	94,11	1,17	95,28	2,34	2,35
2.	91,75	4,68	96,43	2,34	1,17
3.	45,75	12,94	58,69	36,44	4,68
4.	14,1	29,25	43,35	45,66	10,53
5.	56,46	11,76	68,22	28,2	3,52
6.	72,91	9,41	82,32	15,26	2,35
7.	48,16	24,57	72,73	22,35	4,68
Átlag	60,46	13,39	73,86	21,80	4,18

A két átlag – a 73,86% és a 21,8% – közötti különbség a szóródást figyelembe véve $p < .001$ szinten szignifikáns (ami tudományos szaknyelven azt jelenti, hogy annak a valószínűsége, hogy a két kategória közötti különbség véletlen, kisebb, mint 1 : 1000, holott ha ez a valószínűség kisebb, mint 1 : 20, akkor a tudományos közmegegyezés szerint már úgy veszik, hogy a jelenség nem lehet véletlen). Magyarul: ahhoz, hogy a „tipikus versolvasó” ritmusérzéke valamely metrumot érzékeljen, a kísérleti személyek közel 3/4-ének 70%-on felüli metrikusság szükséges, és ezen aluli értékek esetében még negyedrészüket se, csak 21,8%-uk vél metrumra bukkanni.

Még jobban meggyőződhetünk a 70%-os határ valóságosságáról akkor, ha azt is szemügyre vesszük, miféle értelmezések húzódnak meg e 21,8%-os átlag mögött. Azt az első pillantásra akár meghökkentőnek is mutatkozó jelenséget tapasztaljuk ugyanis, hogy két eset kivételével mindenütt, ahol a kísérleti személyeknek viszonylag nagyobb része fedezett fel 70%-nál kisebb arányban megvalósuló képleteket, mindig ugyanaz a képlet tolakodik elénk, a 4 || 2 || 4 || 2. A 3. példavers esetében, ahol a kísérleti személyek 31,76%-a fedezte fel, ez indokolt, hiszen itt az ütemek 68,75%-a enged e tagolásnak. Mint említettem, szándékosan illesztettem e szöveget a példák közé, határesetként, hiszen csak 1,25% választja el a 70%-tól, s elképzelésünket, hogy a 70% a határ, igencsak megerősítheti, hogy a kísérlet alanyainak nagyobb része, 43,35%-a mégis 70%-on felüli arányban megvalósuló metrumot keresett a versben.

Hasonló a helyzet a 7. példaversnél, ahol a 4 || 2 || 4 || 2 licencia nélkül jellemzi a versnek – a metrumértelmezésnél oly lényeges szerepet játszó – első sorát, s ahol az ütemeknek szintén viszonylag nagy száma – 58,3%-a – enged neki. Voltaképpen arra számítottam, hogy a kísérlet alanyainak nagyobb része fogja ezt az ütemezési lehetőséget felismerni, mint amennyi – 22,35% – felismerte; hogy a metrikusság százalékaránya és a ritmusérzékelő képesség

között szoros összefüggés van, szemléltetheti az előző példánál tapasztalt arányszámhoz képest mutatkozó csökkenés.

Kisebb, de viszonylag előkelő számmal találjuk meg azonban a 4 || 2 || 4 || 2-es értelmezést a 6. példaszövegnél is, amely így 33,4%-ban lenne képletkövető; az értelmezések 8,23%-a választotta ezt a metrumot. S fellelhető végezetül az 5. példánál is, méghozzá a kísérleti személyek 11,76%-ának ritmusérzékét állítva maga mögé, pedig e szövegre csak nagyon erőszakoltan – 87,5%-nyi szóátvágásos ütemet feltételezve – lehet ráhúzni. Az ok eléggé nyilvánvaló: a hagyományos-iskolás skandalás (tévesen) ezt a metrumot sulykolja belénk minden felező tizenkettesnél, s így a kevésbé ép ritmusérzékű vagy kevésbé figyelmes befogadó hajlamos ezt „ráhallani” minden elébe rakott tizenkettes sorra, legyenek annak tényleges ütemviszonyai bármilyenek. Ám ha ezeket az értelmezéseket téveseknek is ítéljük, felbukkanásuk – és arányszámuk – rávilágíthat arra a tényre, hogy a metrumok érzékelése nemcsak mennyiségi tényezőktől függ – ti. attól, hogy hány százalékban jelentkezik licenciamentesen a szövegben –, hanem minőségiaktól is; a közismertebb és dallamosabb (a 4 || 2 || 4 || 2 kétségtelenül ilyen) ritmusok természetesen könnyebben felismerhetők, mint mások. A ritmusérzékelésben is mutatkozik tehát az érzékelépszichológiából közismert „mintafüggés”, de szerepe másodlagos.

A fentiekben túlmenően a 70%-on aluli metrikusság csak két esetben nyert viszonylag nagyobb teret az értelmezésekben. Az egyik a 4. példavers, melynek 4 sora közül kettő, tehát 50% enged a 6 || 6 ütemezésnek. S bár az osztatlan 12 szótagos sor valóban kuriózum költészetünkben, a kísérlet alanyainak csak 16,38%-a volt hajlandó a verset felező tizenkettesként felfogni. A másik az 5. példavers, ahol a soroknak szintén viszonylag nagy része, 62,5%-a enged a 3 || 3 || 3 || 3 ütemezésnek, s ez annál inkább vonzotta az értelmezőket, hiszen a legelső példa 100%-ban valósította meg, e fülbemászó ritmus tehát éppen beljük ivódott.

Érdekes, hogy ennek ellenére csak 11,76%-uk figyelt fel rá, ugyanannyi, amennyi az itt rendkívül csikorogva kiskandálható 4 || 2 || 4 || 2-re.

S ha eltekintünk e hat esettől, amelynek mindegyikénél sajátos indokok magyarázzák a számok viszonylagos magasságát, rendkívüli mértékben összezsugorodik az olyan metrumok érzékeléséről tanúskodó értelmezések köre, amelyek 70%-nál kisebb arányban jellemzik a szövegeket: átlagos arányszámuk így mindössze 2,42%. Ezek vagy kuriózumszámba menő egyedi felfogásokat tükröznek, vagy pedig olyan primitív ritmusérzékre valló megoldásokat, mint amikor pl. valaki az első sor legkézenfekvőbb tagolódásának ritmusát „hallja rá” a többi sorra is stb. Ez utóbbi hibát szemléletesen mutatja az 1. példaversnél azoknak az értelmezéseknek az esete, amelyek a 3 || 3 || 3 || 3 tagolásnak végig licenciamentesen engedő szövegben licenciás 3 || 3|| 4 || 2 metrumot érzékeltek, mert az első sor (bizonyára a 4 || 2 „vonzása” révén) így is felfogható. Másfelől az ilyen hibák arra is felhívhatják azonban a figyelmet, hogy a sorkezdetnek igen lényeges szerepe van ritmusérzékünk orientálásában.

A kísérlet eredményei tehát azt mutatják, hogy tipikus esetekben ritmusérzékünk a magyar ütemhangsúlyos versekben csak olyan metrumokat képes felfogni, amelyek legalább 70%-ban licenciamentesen jellemzik a ritmikai megvalósítást. Az ettől (elméleti előfeltevések, belénk sulykolt képletek, csökkent felfogóképesség miatt) eltérő esetek aránya olyan csekély, hogy a társadalmi gyakorlat szemszögéből nézve figyelmen kívül hagyható.

Mínthogy pedig az ütemhangsúlyos verselés a viszonylag legegyszerűbb – legkönnyebben felfogható képleteket alkalmazó – versrendszerek közé tartozik, munkahipotézisként az az állítás is megkockáztatható, hogy a 70%-os metrikusság az az abszolút minimum, amely esetben bármely versformában még lehetőség van arra, hogy a képletet érzékeljük (s bonyolultabb formák esetén e határ feljebb tolódik).

A sorozatosság tekintetében az alábbi tanulságok mutatkoznak. Mint említettem, az általam feltételezett határvonalon – a háromelemű háromvariációs ütempáron – túllépő értelmezéseket a táblázatok „nem sorozatos” rubrikájában összesítettem. A számok világosan mutatják, hogy ezeknek az értelmezéseknek az aránya is olyan csekély (hozzátenném azt is, hogy jobbára az idegen anyanyelvű kísérleti személyek oldották meg így a feladatot), hogy a „normális” ritmusérzékelés köréből ezeket is bizvást kirekeszthetjük. Átlagban 13,39%-ot tesznek ki, s ezt is úgy, hogy két példaszövegnél nő meg a részesedésük, a negyediknél (29,25%) és a hetediknél (24,57%).

Az előbbi esetben nyilvánvalóan az okozta a zavart, hogy a négy soros példavers vagy osztatlan 12 szótagos sorokkal (100%-os metrikusság), vagy két bonyolult felépítésű szerkezettel (83,33%-os, ill. 80%-os metrikusság) értelmezhető, s az osztatlan 12-es ritmusérzékünk számára már nehezen fogható, a második megoldás felfedezése pedig nagy figyelemkoncentrációt igényel (amelyre csak egy-egy kísérleti személy volt képes).

A hetedik példaversnél – amint ez a táblázatból is kiolvasható – a sorok 83,4%-a enged a $2 \parallel 4 \parallel 4 \parallel 2$, vagy 75%-a a $2 \parallel 4 \parallel 2 \parallel 4$ tagolásnak, a maradék licenciás ütem. Egy zavaró véletlen folytán azonban a $2 \parallel 4$ és $4 \parallel 2$ osztásnak licencia nélkül nem engedő ütemek mindegyike $3 \parallel 3$ osztatú, s ez azokat, akik idegenkedtek az ütemhatár-átlépéses értelmezéstől, arra indította, hogy a $2 \parallel 4$, $4 \parallel 2$ és $3 \parallel 3$ osztatú egységekből háromelemű háromvariációs ütempárokat alkossanak. Ha e két, a ritmusérzékét kivételesen próbára tevő esettől eltekintünk, akkor a sorozatosság általam feltételezett határait átlépő értelmezések aránya mindössze 7,99%.

A mai magyar verstani szakirodalom képviselőinek jó része úgy véli, hogy a magyar hangsúlyos vers ütemei legfeljebb 4 szótagnyi hosszúak lehetnek. Ebből következik, hogy – amikor a versszövegek másként nem tesznek lehetővé egy ilyen kurtított tagolást – vagy 30%-nál jóval nagyobb

arányú „szóátvágásos” ütempárral értelmezik a költeményeket, vagy pedig kevesebb licenciával, de az eltérő terjedelmű ütemek tetszőlegesen rendezetlen sorozataival dolgoznak. A fenti kísérlet eredményei arra mutatnak, hogy a társadalmi gyakorlatot vezérlő tipikus versérzékelés egyáltalán nem riad vissza a négy szótagnál hosszabb ütemektől – hiszen a táblázatokon bőven találni 6 szótagos ütemeket, s a kísérleti személyek nagy része éreztele az 12 szótagos sorokat –, a 30%-ot meghaladó metrumsértést és a háromelemű háromvariációs ütempárral kezdődő rendezetlenséget viszont a versritmussal összeegyeztethetetlennek ítéli.

Egyetlen ilyen kísérlet nyilván nem perdöntő ebben a vitában. Azt azonban bizvást valószínűsítheti, hogy az ütemek szótagszámát 4-ben maximáló verstani elgondolások képviselői a továbbiakban nem elégedhetnek meg azzal, hogy tételüket evidensként hangoztassák – a tények fedezete nélkül a legelterjedtebb teóriák sem lehetnek meggyőzőek.

SZERDAHELYI ISTVÁN